

Τεύχος 13 - Ιανουάριος-Ιούνιος 2022

Της συντάξεως

«Βακτηρία γαρ εστί παιδεία βίου» διδάσκεται στη 2η Ενότητα του εγχειριδίου της Α.Ε.Λ. Γλώσσας στην Α' Γυμνασίου, αφού προηγουμένως με το κείμενο υπό τον τίτλο «Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα» πληροφορούνται οι μαθητές ότι οι διδάσκαλοι («γραμματισταί, κιθαρισταί») «τας των παιδων ψυχάς προς τον ρυθμόν και την αρμονίαν οικειούσι» αλλά και «ημερωτέρους αυτούς ποιείν πειρώνται».

Θεμέλιο της Ελληνικής Παιδείας ήταν (και είναι τρόπω τινί) τα έπη του Ομήρου, με τα οποία διδάσκονταν η αρετή της ανδρείας διά των παραδειγμάτων των ηρώων, Αχιλλέα, Εκτορα, Αίαντα, Οδυσσέα κ.ά. Και τούτο όχι μόνο για λόγους πολεμικής ετοιμότητας αλλά κυρίως για την ειρηνική συνύπαρξη και την επιβολή της δικαιοσύνης έναντι των κακώτροπων και αδίκων συμπολιτών ή αρχόντων.

Εάν όμως με τη διδασκαλία της Ιλιάδας και της Οδύσσειας διαμορφώνονταν στους «παίδας» η αρετή της ανδρείας, με την έρρυθμη και εναρμόνια διδασκαλία των Αισωπειών μύθων διαμορφώνονταν στις ψυχές των παιδων οι αρετές της φρονήσεως και της σωφροσύνης. Γνώριζαν πολύ καλά οι παλαιοί σοφοί ότι χωρίς τις παραπάνω αρετές οι σχέσεις των ανθρώπων καταντούν κτηνώδεις και θηριώδεις, ώστε οι αμέτοχοι αρετής «αλλήλους κυρίσσουσι» ή γραφικώς ευτείν «παρασυμβάλλονται τοις κτήνεσι τοις ανοήτοις και ομοιούνται αυτοίς»!

I.N. Ηλιούδης, δ.Φ

Περιεχόμενα

Προβληματισμοί πάνω στη Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση

της Βασιλικής Κοσμάνου-Λιακατά,
Εκπαιδευτικού στο Μουσικό Σχολείο Λάρισας, Μουσικολόγου (Α.Π.Θ.),
MSc Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) - Σελ. 2

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Α', Β' ΚΑΙ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (2020-2022)

του Θεοδώρου Κουτσιώρα, Θεολόγου - Σελ. 4-6

Ρυθμός και Αρμονία: Η Μουσικότητα του Ελληνικού λόγου

του I.N. Ηλιούδη, δ.Φ - Σελ. 7-8

email: elioudes@sch.gr

Τεχνική Επιμέλεια: Ρούσσας Γεώργιος, καθηγητής Πληροφορικής Γυμνασίου Φαλάνης

Προβληματισμοί πάνω στη Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση¹

*της Βασιλικής Κοσμάνου-Λιακατά,
Εκπαιδευτικού στο Μουσικό Σχολείο Λάρισας, Μουσικολόγου (Α.Π.Θ.),
MSc Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας)*

Το παρόν κείμενο αποτελεί τμήμα της μεταπτυχιακής έρευνάς μου με θέμα «Το διαπολιτισμικό σχολείο». Τα παρακάτω μπορούν να ληφθούν υπόψη για μια πιο δημιουργική προσέγγιση στο μάθημα της μουσικής και στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Κινητοποιώντας το συναίσθημα, ενεργοποιώντας το βίωμα, αναγνωρίζοντας βασικές αρχές της διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης, συμβάλλουμε στο σεβασμό μεταξύ των μαθητών.

Η διαφορετικότητα είναι πλέον ένα εξέχον χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας μας, άρα και των σχολείων (Κοκκίδου, 2015: 157). Συνέπεια αυτού είναι οι πολλές προσεγγίσεις με τις οποίες οι ερευνητές αντιλαμβάνονται την αξία της πολυπολιτισμικής μουσικής μέσα στην τάξη. Μία ομάδα αυτών αναγνωρίζει στη γενική μουσική εκπαίδευση «την αισθητική εκπαίδευση», της οποίας κύριος στόχος είναι η παροχή στους μαθητές δυνατοτήτων απόκτησης μουσικών γνώσεων, οι οποίες θα συμβάλλουν στην κατανόηση της υπάρχουσας αισθητικής αξίας της μουσικής (Σακελλαρίδης, 2008: 77). Μεταξύ αυτών, ο Reimer (1972) προτείνει, παράλληλα με τον κοινωνικό ρόλο της μουσικής, να τονίζεται η σπουδαιότητά της ως τέχνη, υποστηρίζοντας τη συμβατότητα των δύο ρόλων (κοινωνικό και αισθητικό), ενώ εκφράζει προτίμηση προς τον όρο «πολυμουσική εκπαίδευση» χωρίς αυτή απαραίτητα να περιλαμβάνει πολυπολιτισμικές πρακτικές.

Από την άλλη πλευρά, η διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται ως «ανθρωπιστικής μορφής εκπαίδευση». Βασικός υποστηρικτής αυτής θεωρείται ο Elliott, ο οποίος αναφέρει ότι η μουσική εκπαίδευση πρέπει να παρέχει δυ-

νατότητες ανάπτυξης και εκτίμησης νέων τύπων συμπεριφοράς, «όχι μόνο σε σχέση με τη μουσική του κόσμου, αλλά και σε σχέση με τους λαούς του κόσμου». Επίσης, προτείνει την ολιστική προσέγγιση και ανάλυση της μουσικής από τα παιδιά (Σακελλαρίδης, 2008: 80), δηλαδή να λειτουργούν ως ακροατές, εκτελεστές και δημιουργοί, με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη της μουσικότητάς τους (Κοκκίδου, 2015: 131). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση από μια ανθρωπιστική οπτική, προάγει την ευαισθησία στη διαφορετικότητα, εστιάζει στην κατανόηση των συνεισφορών των επιμέρους πολιτισμικών ομάδων στην κοινωνία, στηρίζεται σε μουσικά αλλά και σε φιλοσοφικά και πολιτικά θεμέλια (Σακελλαρίδης, 2008: 82). Με βάση τις θέσεις των Banks και Nieto, «η διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση μπορεί να οριστεί ως διάχυτη, βασική μαθησιακή διαδικασία, η οποία συνεξετάζει μουσικά προϊόντα ποικίλων πολιτισμικών ενοτήτων με κριτικό τρόπο και με δυνατότητες και προοπτικές αμφισβήτησης παγιωμένων θέσεων και ρατσιστικών αντιλήψεων» (Σακελλαρίδης, 2008: 83).

Θεμελιώδεις άξονες περιεχομένου των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής εκπαίδευσης είναι η ακρόαση, η εκτέλεση και η σύνθεση/δημιουργία μουσικής, καθώς και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και αξιολόγησης². Ο Nussbaum διατυπώνει πως «για να είναι κάποιος πολίτης του κόσμου, δεν χρειάζεται να παραιτηθεί από τοπικές ταυτίσεις, οι οποίες μπορεί να είναι μια πηγή μεγάλου πλούτου στη ζωή». Μάλιστα, οι μαθητές που δεν εκτιμούν τη δική τους πολιτισμική ταυτότητα δεν θα μπορέσουν να αποδεχτούν και των άλλων. Για τη δημιουργία μιας παγκόσμιας πολιτισμικής ταυτότητας είναι

αναγκαία η ανάπτυξη της εκάστοτε εθνικής πολιτισμικής ταυτότητας (Banks, 2004: 294-295). Άλλωστε, σύμφωνα με την Κοινωνική Ψυχολογία «τα άτομα που βιώνουν θετικά τις εθνοπολιτισμικές τους ταυτότητες, αντιμετωπίζουν με σεβασμό τις πολιτισμικές και γλωσσικές αξιώσεις των άλλων εθνοτήτων» (Γκόβαρης, 2011: 101).

Αυτό σχετίζεται με τη ρήση του Elliott ότι «δεν υπάρχει μουσική πράξη εγγενώς καλύτερη από οποιαδήποτε άλλη», επομένως κάθε μουσική πρακτική είναι το ίδιο κατάλληλη με όποια άλλη³. Έχει παρατηρηθεί κοινός τρόπος προσέγγισης της μουσικής ακόμα και από παιδιά διαφορετικών πολιτισμών και κοινωνιών, όταν τα ίδια τα παιδιά έχουν διαλέξει για τον εαυτό τους μουσική από τον δικό τους πολιτισμό (Green, 2009). Η κριτική σκέψη του δασκάλου και η ικανότητα να κινείται ανάμεσα στις δυνατότητες του μαθητή και τις προτάσεις του Αναλυτικού Προγράμματος, μέσα στο δεδομένο κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο, καθορίζουν το ρόλο του δασκάλου (Θεοδωρίδης, 2015: 49), ο οποίος οφείλει να έχει επίγνωση του πλούτου των μουσικών εμπειριών που φέρνουν οι μαθητές στο σχολείο από το οικογενειακό τους περιβάλλον (Barrett, 2012. Chan, 2007), ώστε να ξεκινήσει με την αντίστοιχη μουσική κουλτούρα του πληθυσμού της τάξης του (Douskalis, 2012). Μάλιστα, οι λαϊκές - παραδοσιακές μουσικές περικλείουν συνήθως στοιχεία που συνδέονται με τα προσωπικά μας συναισθήματα και βιώματα⁴ (Σακελλαρίδης, 2008: 31).

Βιβλιογραφία

- * Ανδρούτσος, Π. (1998). Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση. Μουσική Εκπαίδευση. 3(1), 153-162.
- * Γκόβαρης, Χρ. (2011). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Αθήνα: Διάδραση.
- * Θεοδωρίδης, Ν. (2015). Μουσικά σύνολα στο σχολείο: προτάσεις εφαρμογής του μουσικού ανθολογίου Ευτέρπη. Μουσικοπαιδαγωγικά, 13, σσ.47-62. Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- * Κοκκίδου, Μ. (2015). Διδακτική της Μουσικής: νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες. Αθήνα: Fagotto books ? Νίκος Θερμός.
- * Σακελλαρίδης, Γ. (2008). Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.
- * Banks, J. A. (2004, December). Teaching for social justice, diversity, and citizenship in a global world. In The educational forum (Vol. 68, No. 4, pp. 296-305). Taylor & Francis Group.
- * Barrett, M.S. (2012). Preparing the mind for musical creativity: early music learning and engagement. In Odena, O. (Ed.). Musical creativity: Insights from music education research. 51-71. Ashgate Publishing, Ltd.
- * Chan, E. (2007). Student experiences of a culturally sensitive curriculum: ethnic identity development amid conflicting stories to live by. Journal of Curriculum Studies, 39(2), 177-194.
- * Douskalis, P. (2012). The Multiple Layers of Culture and the Multiple Layers of Society. In Music Paedeia: From ancient Greek philosophers towards global music communities. Proceedings of the 30th ISME World Conference on Music Education (pp. 89-99).
- * Dunbar-Hall, P. (1992). Towards a Definition of Multiculturalism in Music Education, Music Education: Sharing Musics of the World, Proceedings of the 20th World Conference of ISME, Seoul Korea, 186-188.
- * Green, L. (2009). Music, informal learning and the school: A new classroom pedagogy. Ashgate Publishing, Ltd.
- * Reimer, B. (1972). Putting aesthetic education to work. The Journal of Aesthetic Education, Vol. 6, No. 3 (Jul., 1972), University of Illinois Press, pp. 99-108. Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2016 από την ιστοσελίδα <http://www.jstor.org/stable/pdf/3331396.pdf>.

¹ Σχετικά με την τότε επικρατούσα ορολογία για τη Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση βλ. Dunbar-Hall, P. (1992). Towards a Definition of Multiculturalism in Music Education, Music Education: Sharing Musics of the World, Proceedings of the 20th World Conference of ISME, Seoul Korea, 186-188.

² http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/13deppsaps_Mousikis.pdf. Ανακτήθηκε στις 21 Μαρτίου 2016.

³ Η άποψη αυτή ενισχύει το γεγονός ότι η μουσική είναι μια παγκόσμια γλώσσα. Μάλιστα, η έρευνα πολλών εθνομουσικολόγων και ιστορικών μουσικολόγων απέδειξε ότι ο κόσμος μας περιέχει έναν αρκετά μεγάλο αριθμό πολύπλοκων και ανεπτυγμένων μουσικών παραδόσεων που βασίζονται σε διαφορετικές, αλλά εξίσου λογικές αρχές (Ανδρούτσος, 1998: 155).

⁴ Κατά τον Floyd.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ Α΄, Β΄ ΚΑΙ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (2020-2022)

του Θεοδώρου Κουτσιώρα, θεολόγου

Διανύουμε, εν μέσω πανδημίας του covid 19, τὸ Σχολικὸ ἔτος 2021-2022. Παρὰ τὸ ὅτι οἱ κυβερνήσεις ἀλλάζουν, ἡ ἐλληνικὴ Πολιτεία, στὸ μάθημα Θρησκευτικῶν, μένει στὴν ἴδια ἐπὶ πωδὸ.

Δὲν ἀποτελεῖ καθόλου ὑπερβολὴ νὰ ὑπογραμμίσουμε ὅτι ἡ Πολιτεία ἀδυνατεῖ νὰ διαχειριστεῖ τὸν Ὁρθόδοξο χαρακτήρα τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα Πρωτοβάθμιας καὶ Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης, τῇ στιγμῇ ποὺ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς στὴ συντριπτικὴ του πλειοψηφία παραμένει Ὁρθόδοξος.

Ἡ πολιτεία πιέζεται κυρίως ἀπὸ εὐρωπαϊκὰ κέντρα ἀποφάσεων νὰ ἀλλοιώσει τὴν ταυτότητα τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, γιατί ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση σίγουρα δυσαρεστεῖ τὴν ἀντίπερα ὄχθη, ποὺ τυγχάνει νὰ ἀνήκει στὴν παραπαίουσα σέκτα τοῦ Παπισμοῦ ἢ στὸ πολυδιασπασμένο Συμβούλιο σεκτῶν τοῦ Προτεστантиσμοῦ ἢ στοὺς ἐνισταμένους τῶν δύο αὐτῶν παρατάξεων.

Ὡστόσο οἱ προσφυγές τῶν Ὁρθοδόξων στὸ ἐλληνικὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας (ΣΤΕ) καὶ οἱ ἀποφάσεις τοῦ ΣΤΕ(Ι) ἐπέφεραν νομικὸ ράπισμα στὴν «ἄμισθη ἐπταμελὴ ἐπιτροπὴ» τοῦ ΙΕΠ καὶ τῶν συντονιστῶν τῆς στὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, γιὰ ολοφάνερη παραβίαση τοῦ Συντάγματος. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ ΣΤΕ ἔφεραν τὴν πλήρη δικαίωση τῶν Ὁρθοδόξων καὶ κατήφεια στοὺς παράγοντες τοῦ ΙΕΠ ποὺ de facto ἀλλοίωσαν τὸ παραδοσιακὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν. Ἡ ἐλληνικὴ πολιτεία ἀναγκάσθηκε σὲ ὑποχρεωτικὴ ἀναδίπλωση.

Ἡ ἀλλοίωση τοῦ Ὁρθόδοξου χαρακτήρα τοῦ

μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν ἐπιχειρήθηκε συστηματικά, πρὶν μερικὰ χρόνια, πρῶτα μὲ τὴν ἠλεκτρονικὴ παροχὴ θρησκευτικοῦ ὕλικου σὲ δασκάλους καὶ καθηγητὲς καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴν ἔκδοση τῶν περιβόητων «φακέλων», δηλ. τὴν ἔκδοση ἔντυπου ὕλικου στὰ Θρησκευτικά. Ἀκολούθησαν πανελλαδικές Ὁρθόδοξες διαμαρτυρίες μαθητῶν, γονέων καὶ ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων ἀξιόλογων φορέων. Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, μπροστὰ στὸν ἀπροσδόκητο πανικὸ θυσίασε τὸν ὑπουργὸ Παιδείας τοῦ καὶ ὑποσχέθηκε μιὰ ἄλλη πιὸ δημοκρατικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ὅλου ζητήματος.

Εἶναι ἐντυπωσιακὸ καὶ δημοκρατικὰ κοντόφθαλμο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἐλληνικὴ Πολιτεία καὶ ΕΕ νὰ δείχνουν ὑπέρμετρη εὐαισθησία γιὰ τὰ δικαιώματα ἐνίων μειονοτήτων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ μὲ λεονταρισμοὺς καὶ ὀλοφάνερη ἀλαζονεῖα νὰ ἀφαιροῦν αὐτονόητα δικαιώματα ἐκατομμυρίων Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων ποὺ ἡ μόνη τους ἀπαίτηση εἶναι νὰ διδάσκονται τὰ παιδιὰ τους-μαθητὲς τὴν δοκιμασμένη καὶ πετυχημένη στὴν πράξη δισχιλιετὴ Ὁρθόδοξη παράδοσή τους.

Ἔτσι φτάσαμε στὸ σχολικὸ ἔτος 2020 - 2021 καὶ στὸ σχολικὸ ἔτος 2021 - 2022. Οἱ πρῶην δυσῶνυμοι καὶ ἀντιπαθεῖς «φάκελοι» ἔντυπου ὕλικου στὰ Θρησκευτικά, στὰ πλαίσια τῆς ἀναδίπλωσης, «βαπτίζονται» πλέον σκέτα Θρησκευτικά, στὰ ὁποῖα γίνεται κάποια προσθαφαίρεση ὕλικου προηγούμενων ἐτῶν, ἐνῶ οἱ συγγραφεῖς τῶν ἐγχειριδίων Θρησκευτικῶν σὲ Δημοτικὸ, Γυμνάσιο καὶ Λύκειο καὶ οἱ μέντορες

τους που δημιούργησαν την πρώτην έκρηκτική κατάσταση σε Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια αποδείχτηκαν παντός καιρού, αφού και η νέα κυβέρνηση που προέκυψε δεν θέλησε να μεταβάλει το προηγούμενο status quo στη συγγραφική ομάδα και τις ένδοτικές επιδιώξεις της. Ο Όρθόδοξος λαός για άλλη μια φορά έμπαίζεται.

Με στόχο και πάλι την επικαιροποίηση δέθεν του μαθήματος των Θρησκευτικών, θυσιάζεται ο Όρθόδοξος χαρακτήρας του, γίνονται ανεπίτρεπτες εκπτώσεις σε πρόσωπα και γεγονότα της θρησκευτικής μας ιστορίας και περικόπτεται βασική ύλη που υπήρχε στα προηγούμενα Αναλυτικά προγράμματα.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στο τί διδάσκεται και τί δεν διδάσκεται από Παλαιά Διαθήκη στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου τα δύο τελευταία χρόνια.

Με λύπη σημειώνουμε ότι είναι παραπάνω από έμφανής η απaráδεκτη υποβάθμιση της Παλαιάς Διαθήκης στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, παρά το ότι το εγχειρίδιο της Α' Γυμνασίου (σελ. 18) διαβεβαιώνει ψευδώς, μαθητές και καθηγητές, πως όλα τα μαθήματα της Α' Γυμνασίου θα αναφέρονται στην Παλαιά Διαθήκη (!)

ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΤΗΣ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ(II)

Υπάρχουν ελάχιστες μόνο αναφορές στην ύλη της Παλαιάς Διαθήκης. Μία σύντομη αναφορά στον Άβραάμ (σ.11), μισή σειρά για τον Κάιν και τον Άβελ (σ. 12), μια πιο πλούσια αναφορά στην Αγία Γραφή (σ. 11-21), μια αναφορά στον Πύργο της Βαβέλ και λάθος παραπομπή (σ. 51-52), μια έλλιπής διήγηση περί των πρωτοπλάστων Άδாம் – Εύας και της παράβασής τους (σ. 27, 31 και 49-51), μια ζωγραφιά της κιβωτού του Νώε, χωρίς καμιά αναφορά στο γεγονός (σ. 132) και δύο αποσπάσματα ψαλμών του Δαβίδ (σ. 34), με αρίθμηση και μετάφραση βιβλικής εταιρίας(III).

ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (IV)

Στη Β' Γυμνασίου υπάρχουν μόνο δύο αναφορές στην Παλαιά Διαθήκη. Η μία άφορὰ και πάλι την Αγία Γραφή (σ. 52-53), ενώ η δεύτερη άφορὰ στίχους του βιβλίου της Έξόδου, σε μετάφραση βιβλικής Έταιρίας, που αναφέρονται στο χρυσό μοσχάρι (σ. 105-106)

ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΤΗΣ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ(V)

Υπάρχει μια άναφορὰ στον Πύργο της Βαβέλ (σ. 38), όπως και στην Α' Γυμνασίου. Υπάρχει μια άναφορὰ στη φιλοξενία του Άβραάμ (σ. 14), και πάλι μια άναφορὰ με λιγότερους στίχους (σ. 35), σε μετάφραση βιβλικής Έταιρίας.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΟΥ ΕΚΔΟΘΗΚΑΝ ΕΠΙ ΥΠΟΥΡΓΙΑΣ: ΦΙΛΗ, ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Για να είναι σε θέση ο άναγνώστης να συγκρίνει το μέγεθος της άμάθειας των μαθητών τα τελευταία έτη, εξαιτίας των μεταλλαγμένων Θρησκευτικών που βρίσκονται στις τσάντες των μαθητών, θα αναφέρουμε στη συνέχεια τί επιπλέον μαθήματα διδάσκονταν οι Όρθόδοξοι μαθητές στην Ελλάδα τα προηγούμενα χρόνια στο Γυμνάσιο. Από τη σύγκριση αυτή θα φανεί ότι ο στόχος του Υπουργείου Παιδείας για έναν υποτίθεται θρησκευτικό γραμματισμό των μαθητών όχι μόνο δεν υφίσταται, αλλά οι τωρινοί Όρθόδοξοι μαθητές είναι άπόλυτα άδικημένοι από την άπόκτηση γνώσεων και άπόλυτα δικαιολογημένοι οι Όρθόδοξοι γονείς, όταν διαμαρτύρονται λέγοντας ότι το Όρθόδοξο μάθημα των Θρησκευτικών βάλλεται εύθέως, άλλοιώννεται άσύστολα και η ύλη που εκπίπτει άδυνατίζει τη θωράκιση των Όρθοδόξων μαθητών.

Οι μαθητές έδω και μια έξαετία περίπου, στα τρία σχολικά έτη του Γυμνασίου, δεν διδάσκοντα:

1. για την έξαήμερη δημιουργία του Θεού
2. για τη δημιουργία των Άγγέλων
3. για τη θυσία του Κάιν και του Άβελ
4. για τον Κατακλυσμό του Νώε
5. για τη θυσία του Άβραάμ
6. για τον Ίώβ
7. για την καταστροφή των Σοδόμων και τη διάσωση του Λώτ
8. για τον Ίσαάκ και τη Ρεβέκκα
9. για τον Ήσαυ και τον Ίακώβ
10. για την ιστορία του πάγκαλου Ίωσήφ
11. για την τυραννία του Ίσραήλ από τον Φαραώ της Αιγύπτου
12. για τον Μωυσή
13. για τις 10 πληγές του Φαραώ

14. για τὴ θαυματουργικὴ διάβαση τῆς Ἑρυθρᾶς θάλασσης (ἑβραϊκὸ Πάσχα)
15. για τὸν Δεκάλογο τοῦ ὄρους Σινᾶ
16. για τὰ θαύματα στὰ 40 χρόνια της πορείας τοῦ λαοῦ στὴ ἔρημο
17. για τὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, τὴν ἱερὸσύνῃ καὶ τὶς γιορτὲς τοῦ Ἰσραὴλ
18. για τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ
19. για τὴν ἐγκατάσταση στὴ γῆ Χαναάν
20. για τὴν περίοδο τῶν Κριτῶν (Γεδεών, Σαμουὴλ κλπ.)
21. για τὸ ἐνιαῖο Βασίλειο (Σαοὺλ, Δαβίδ, Σολομώντας)
22. για τὸν Ναὸ τοῦ Σολομώντα
23. για τὴ διαίρεση τοῦ ἐνιαίου Βασιλείου
24. για τὸν προφῆτη Ἴωνᾶ
25. για τοὺς προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
26. για τὸν Ἀχαάβ καὶ τὸν προφῆτη Ἡλία
27. για τὸ προφῆτη Ἐλισσαῖο
28. για τὴ βαβυλωνία αἰχμαλωσία
29. για τὸν Προφῆτη Δανιὴλ
30. για τοὺς τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ
31. για τὴν περσικὴ κυριαρχία
32. για τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ Ναοῦ τοῦ Ζοροβάβελ
33. για τὴν ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκὴ κατάκτηση τοῦ Ἰσραὴλ

Ἐχοντας ὑπόψη τὰ παραπάνω, νομίζω πὼς δὲν ὑπάρχει ἀναγνώστης ὁ ὁποῖος δὲν πείστηκε ὅτι αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὸ μάθημα τῶν Ὑποσημειωμένων δὲν ἔχει προηγούμενο. Ἐλπίζουμε ὅτι ἐφόσον δὲν ἔχει ἐκλείψει ἡ καλὴ διάθεση κάποιος φωτεινὸς νοῦς θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ διορθώσει τὰ κακῶς κείμενα. Ἔστι καιρὸς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- (I) ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΤΕ: Α) 1749/2019, Β) 1750/2019 ΚΑΙ Γ) 1752/2019
- (II) ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ΕΚΔΟΣΗ 2020, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
- (III) Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ, (ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ), ΕΚΔΟΣΗ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ 1997
- (IV) ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ΕΚΔΟΣΗ 2020, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
- (V) ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ΕΚΔΟΣΗ 2020, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ρυθμός και Αρμονία: Η Μουσικότητα του Ελληνικού λόγου*

του Ι.Ν. Ηλιούδη, δ.Φ.

Κατά την αντίληψη των Ελλήνων λογίων Ελληνική και Ελληνικός λόγος είναι αυτός που συγγράφεται σύμφωνα με τους κανόνες της αρχαιοελληνικής Γραμματικής, όπως αυτοί καταγράφηκαν στα σχετικά εγχειρίδια της Ελληνιστικής περιόδου¹. Η ομιλουμένη ονομάζεται απλή, κοινή κλπ.²

Τα κύρια μουσικά χαρακτηριστικά του εκφωνούμενου ελληνικού λόγου είναι δύο, ο ρυθμός και η αρμονία, όπως παρατηρούμε στη σχετική διατύπωση του Αριστοτέλη: «Εστι δε αυτή μεν εν τη φωνή, πως αυτή δει χρήσθαι προς έκαστον πάθος, οίον πότε μεγάλη και πότε μικρά και μέση, και πώς τοις τόνοις, οίον οξεία και βαρεία και μέση, και ρυθμοίς τίσιν προς έκαστα. Τρία γαρ εστίν περί ά σκοπούσιν. Ταύτα δ' εστι μέγεθος, αρμονία, ρυθμός»³. Και ο μεν ρυθμός καθορίζεται από τις συλλαβές, οι οποίες κατά την αρχαιότητα εκφωνούνταν είτε ως μακρές είτε ως βραχείες και η συμμετρική εναλλαγή τους συνιστούσε τον ρυθμό, ο οποίος άλλωστε ορίζεται ως «χρόνων τάξις». Η δε αρμονία καθορίζεται από τη συμμετρική εναλλαγή των τονιζομένων συλλαβών, των τόνων οξείας, βαρείας και περισπομένης (η οποία περισπάται κατά την εκφώνηση είτε προς το οξύ είτε προς το βαρύ και γι' αυτό και «οξύβαρις» λέγεται).

Βέβαια σήμερα, η απώλεια και η άγνοια της προσωδιακής εκφώνησης επιτρέπει μόνον οπτικές επισημάνσεις αλλά και κάποια αμυδρή έστω ακουστική προσέγγιση ίσως είναι δυνατή, εφό-

σον ισχύει το συμπέρασμα της μελέτης του Carsten Hoeg, La notation ekphonetique (με αυτό φαίνεται να συνάδουν οι απόψεις των μεταβυζαντινών λογίων), ο οποίος μελετώντας την εμμελή ανάγνωση και εκφώνηση των αναγνωσμάτων της ΠΔ και ΚΔ της ελληνιστικής Κοινής καταλήγει «Je rappelled que plusieurs details de l'ekphonese byzantine prouvent que la valeur musicale de l'accentuation grecque a ete un fait decisif pour la creation de cette declamation artistique».⁴

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι και ο ρυθμός και η αρμονία, ως στοιχεία της μουσικότητας του λόγου, επισημαίνονται σε συλλαβικά (όχι λεκτικά) συστήματα, ομότονα και ισοσύλλαβα, τόσο στην Αρχαία Γραμματεία (ποίηση και πεζό λόγο) όσο και στη Βυζαντινή και μεταβυζαντινή-Νεοελληνική. Σε γενικότερο δε σχηματικό πλαίσιο παραδίδεται από τους λογίους της Ελληνιστικής εποχής ότι ο μεν ποιητικός λόγος «αναπαύεται» σε στίχους συντεθειμένους από μετρικούς πόδες σταθερά επαναλαμβανομένους ο δε πεζός λόγος σε κώλα συγκροτημένα από πόδες (όχι σταθερά επαναλαμβανομένους) ποικίλους μεν αλλά συντεθειμένους έτσι ώστε να διασώζουν την «χρόνων τάξιν», τη συμμετρία μακρών και βραχειών συλλαβών.

Ειδικότερα τα κώλα του πεζού λόγου δεν έχουν σταθερό αριθμό ποδών (ρυθμικών) αλλά εμφανίζουν σχετική ποικιλία, όπως δείχνει και η ανάλυση υπό του Διονυσίου Αλικαρνησέως λε-

κτικών περιόδων (Θουκυδίδου, Πλάτωνος και Δημοσθένους) στο περί Συνθέσεως ονομάτων⁵. Κώλα με απλότητα (όχι πολυπλοκότητα) σύνθεσης λέξεων, μοναδικά ή αλληπάλληλα, που έχουν σχετική αυτοτέλεια νοήματος, ρυθμού και λεκτικής αρμονίας, συνιστούν τον λεγόμενο ειρόμενο λόγο, ο οποίος εμφανίστηκε ως κάποια εξέλιξη τρόπον τινά του ποιητικού λόγου. Π.χ. «Εκαταίος Μιλήσιος ὡδε μυθείται, τάδε γράφω...». Κώλα που παρουσιάζουν κάποια πολυπλοκότητα στη σύνθεση των λέξεων (απαντούν στο ρητορικό κυρίως λόγο) έχουν βεβαίως αυτοτέλεια ρυθμού αλλά, καθώς εκφωνούνται, ή ανγινώσκονται, το ένα προιδέάζει κάπως για το επόμενο καθιστώντας το αναμενόμενο στον ακροατή, αυτά συνιστούν τον λεγόμενο εμπερίοδο λόγο, που αποτελεί προηγμένη σύνθεση λόγου από πεπαιδευμένους για πεπαιδευμένους. Προσέτι το σχήμα της περιόδου εξ επόψεως λεκτικής αρμονίας (συμμετρίας τονιζομένων συλλαβών) θεωρείται πλέον εφ' όλης της περιόδου και όχι αυτοτελώς ή καθ' ειρμόν όπως στον ειρόμενο λόγο. Μάλιστα ο Αριστοτέλης ορίζει κυρίως εξ επόψεως λεκτικής αρμονίας την περίοδο ως «λέξιν έχουσαν αρχήν και τελευτήν και μέγεθος ευσύνοπτον.

Η αιτία της ονομασίας της περιόδου ίσως διερμηνεύεται από τον Διονύσιο Αλικαρνασσεά με τη φράση του «των τε περιόδων ο κύκλος έχων τι περιφερές και εύγραμμον και τεταμιευμένον άκρως ταις συμμετρίαις...», που αφορά κατά την άποψή μας στο νόημα, που είναι «τεταμιευμένον» στη συμμετρικότητα των ρυθμών και των τόνων.

Στη Βυζαντινή Γραμματεία αλλά και στη Μεταβυζαντινή και Νεοελληνική των λογίων διατηρήθηκε η αντίληψη περί ειρομένου και εμπεριό-

δου λόγου και μάλιστα επινοήθηκε (ή διατηρήθηκε;) ένα είδος εμμελούς εκφώνησης (ή ανάγνωσης), εκ του οποίου ήταν και είναι δυνατή η ακροαματική εμπειρία του ειρομένου και εμπεριόδου λόγου των κειμένων της Ελληνιστικής Κοινής, Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, εκφωνήσεων, κοντακίων, ιδιαιτέρως δε του Ακαθίστου.⁶

Ετσι είναι κάπως δυνατή η αμυδρή έστω ακουστική προσέγγιση του αρχαιοελληνικού λόγου, ιδιαιτέρως του πεζού, που, κατά τη μαρτυρία του Διονυσίου Αλικαρνασσεώς, εκφωνούνταν στο διά πέντε διάστημα της μουσικής κλίμακας, όπως δηλ. περίπου και τα εμμελή ανάγνώσματα και οι εκφωνήσεις και ο Ακάθιστος των Βυζαντινών.

Δεδομένης δε της διάχυτης στον αρχαίο κόσμο αντιλήψεως του φιλοσόφου «τον όλον ουρανόν αρμονίαν είναι και ριθμόν» η απαίτηση να συντίθεται ο λόγος των λογίων με βασικές προδιαγραφές τον ρυθμό και την αρμονία έχει προφανώς οικολογικό χαρακτήρα. Ο λόγος που εκφωνείται επισήμως θα πρέπει να συνάδει προς τον κόσμο όντας κεκοσμημένος με το ρυθμό και την αρμονία, χαρακτηριστικά που προσδίδουν σ' αυτόν κάλλος και προκαλούν την ηδύτητα, όπως τουλάχιστον διατείνονται οι παλαιοί ρητοροδιδάσκαλοι.

* Ι.Ν.Ηλιούδης, Ρυθμός και Αρμονία, Η μουσικότητα του λόγου (πρόλ. Ιω.Φουντούλη) Θεσσαλονίκη 2005

¹ Γιάννη Ν.Ηλιούδη, Η αντίληψη των Ελλήνων λογίων περί ρυθμού. Θεολογία 61(1990) 298

² Ι.Ν.Ηλιούδης, «Πρώιμα δημώδη πεζά νεοελληνικά κείμενα» Πρακτικά Β' Συνεδρ. Neogr. Medii Aevi, τ.Β', Βενετία 1993, 551-559.

³ Αριστοτέλους Ρητορική 1403b

⁴ C.Hoeg, La notation ekphonetique, Monumenta Musicae Byzant. Copenhagen 1935, p.153

⁵ Διονυσίου Αλικαρν., Περί Συνθέσεως Ονομάτων 17-18

⁶ Η περί περιόδου αντίληψη των σύγχρονων σχολικών εγχειριδίων ελάχιστη σχέση έχει με αυτήν των λογίων, πρβλ. Α.Β.Μουμτζάκης, Συντακτικό της Αρχ.Ελλ. (ΟΕΔΒ)2001, σ.11, βλ.και Ι.Ν.Ηλιούδης, Ρυθμός και Αρμονία, όπ.σ.65 κ.ε.